

افغانستان

تاریخ و روزنامه نگاری افغانستان

دکتور محمد حلیم تنویر

جدی ۱۳۷۸ خورشیدی / جنوری ۲۰۰۰ م.

ناشر: انستیتوت تحقیقات و بازسازی افغانستان در هالند

آدرس مکاتباتی

P.O.Box 1586

1300 BN Almere - HOLLAND

Tel: 00-31-36-5300093/06 29 04 27 92

Fax: 00-31-36-5300468

شماره، ثبت جهانی کتاب تاریخ و روزنامه نگاری افغانستان

History & Journalism Afghanistan

ISBN 90-805342-1-8 شابک ۹۰-۸۰۵۳۴۲-۱-۸

حق چاپ محفوظ است

نقد کتاب:

تاریخ و روزنامه نگاری افغانستان

معین الدین محرابی

منابع معتبر روزنامه نگاری افغانستان به حساب می آید.^۲

از جمله تازه ترین کتاب هایی که در خصوص مطبوعات افغانستان به چاپ رسیده، کتاب تاریخ و روزنامه نگاری افغانستان است که توسط دکتر محمد حلیم تنویر، مؤسس ماهنامه البدر تألیف و تدوین شده است. یادآور می شود ماهنامه البدر به زبان فارسی و پشتو از تاریخ ثور ۱۳۶۵ به عنوان «ارگان نشراتی دفاتر تبلیغات مجاهدین افغانستان بخش اروپا»، در هلند آغاز به انتشار کرد و از سال ۱۳۷۳ این نشریه «ارگان نشراتی

شاید نخستین کتابی که ویژه جراید افغانستان منتشر شده، کتاب معرفی روزنامه ها، جراید [و] مجلات افغانستان باشد که در سال ۱۳۴۱ در ۱۴۷ صفحه انتشار یافته است.^۱ در فاصله سال های ۱۳۴۸-۱۳۴۷ نیز مجله آریانا چاپ کابل اقدام به چاپ سلسله مقالاتی با عنوان «سابقه و آغاز ژورنالیزم در افغانستان»^۲ نمود که از جمله نخستین پژوهش هایی به شمار می آید که ویژه روزنامه نگاری افغانستان است و در ادامه نیز در سال ۱۳۴۹ کتاب «سیر ژورنالیزم در افغانستان» در ۲۴۶ صفحه به چاپ رسید که یکی از

تاریخ و روزنامه نگاری افغانستان / دکتور محمد حلیم تنویر. چاپ اول: هلند - آلمیر، ناشر: انستیتوت تحقیقات و بازسازی افغانستان در هلند، (جدی [دی] ۱۳۷۸)، ۶۸۰ ص، تیراژ: ۵۰۰۰ نسخه.

در سه دهه اخیر با وجود تلاش های بسیاری که از سوی برخی محققین و پژوهشگران در تألیف و تدوین صورت جراید افغانستان و یا روزنامه نگاری افغانستان صورت گرفته؛ با این حال هنوز هم جای خالی کتابی مرجع و جامع محسوس است.

انستیتوت تحقیقات و بازسازی افغانستان» معرفی شد و اکنون نیز منتشر می شود.

کتاب تاریخ و روزنامه نگاری افغانستان مشتمل بر یک «آغاز سخن» و ۱۰ بخش است که در هر بخش نیز به موضوعات گوناگونی پرداخته شده است. بخش های ۱۰ گانه کتاب، موضوعات تاریخی و سیاسی افغانستان و روزنامه نگاری افغانستان از سال ۱۲۵۷ تا ۱۳۷۸ ش را در برمی گیرد. بخش پایانی کتاب نیز مطلبی با عنوان «گفته های پایانی» است و در ادامه آن، فهرست اعلام شامل «فهرست نام اشخاص» و «ردیف الفبایی نشریات و رسانه های گروهی» آمده است.

مؤلف کتاب درباره اثر خود چنین می گوید: «... در حقیقت این کتاب مجموعه ای از داشته های فرهنگی افغانستان از اواخر قرن نوزدهم (۱۲۵۷ ش / ۱۸۷۸ م) تا خاتمه قرن بیستم (دلو / ۱۳۷۸ - جنوری ۲۰۰۰ م) را در بر دارد.

... کتاب تاریخ و روزنامه نگاری افغانستان محصول اطلاعات، تجربه ها و یادداشت های من از زمانی است که شاگرد در دانشکده روزنامه نگاری دانشگاه کابل بودم و تا امروز که در مد و جذر تحولات تاریخی و ناهمگونی های زمانی چه در داخل کشور و یا بیرون از آن قرار داشتم، مطبوعات نیز مسیر گونه گونی را پیمود و داشته هایی را در تاریخ و جامعه به یادگار گذاشت. من نگارنده که هنوز در این مسیر، حالات و ابعاد بی شماری را مشاهده و وقایع نگاری می کنم، خواستم تا شمه ای از این تجربه ها را نگارش و در یادداشت های این کتاب بیفزایم.»

همان طور که گفته شد این کتاب از ۱۰ بخش تشکیل شده و در آن حوادث تاریخی روزنامه نگاری افغانستان از سال ۱۲۵۷ تا ۱۳۷۸ ش مورد بررسی قرار گرفته است. خلاصه مطالب بخش های ۱۰ گانه این کتاب از این قرار است:

هر شوک چی دقوم، ژبی، ملیت او توکم (نژاد) په نامه ز مور د هیواد یووالی ته زیان رسوی، ز مور په نظر ر تل شوی او محکوم دی.

پروفسور برهان الدین ربانی

اردوی اسلامی طی هفت روز، پنج ولسوالی را در ولایت های نغار و کندز آزاد کرد

۲۸ تیر (دو شنبه) روزی پانزدهم اردو و نیروهای مسلح افغان در ولایت نغار و کندز به سرکشی و مبارزه با داعش پرداختند. در جریان این عملیات، پنج ولسوالی در ولایت نغار و یک ولسوالی در ولایت کندز از تسلط داعش آزاد شد. این عملیات در پی درخواست مقامات محلی و همکاری با نیروهای امنیتی افغان انجام شد. در این راستا، تعدادی از اعضای داعش کشته شدند و تعدادی دیگر به اسارت درآمدند. مقامات محلی از اقدامات ارتش افغانستان در این زمینه استقبال کرده و از بازگشت آرامش به این مناطق ابراز امیدواری کردند.

میزان

د افغانستان د مسکینو دوازه ملیونه لیکاره کیږي. - د یو شمیر

کوتاهنگاهي په پیکمال حکومت مشرف: در سال گذشته در دو دهه اخیر میزان بودجه فدرال کشور افغانستان به میزان ۱۰۰ درصد افزایش یافته است. این افزایش بودجه در حالی است که کشور با مشکلات اقتصادی و بیکاری مواجه است. دولت باید در استفاده از این بودجه دقت کند تا بتواند به نیازهای مردم پاسخ دهد. همچنین باید بر توسعه بخش خصوصی و اشتغالزایی تمرکز کند تا بتواند به کاهش فقر و بیکاری کمک کند.

محمد شمس

بخش اول

زاممداری عبدالرحمن خان و اختناق مطبوعات در آن دوره؛ زمامداری امیرحبیب الله خان و احیای مطبوعات؛ انتشار سراج الاخبار و سراج الاطفال و زندگی مطبوعاتی محمود طرزی.

بخش دوم

زاممداری عبدالرحمن خان و اختناق مطبوعات در آن دوره؛ زمامداری امیرحبیب الله خان و احیای مطبوعات؛ انتشار سراج الاخبار و سراج الاطفال و زندگی مطبوعاتی محمود طرزی.

بخش سوم

پادشاهی امان الله خان و روزنامه نگاری عهد وی؛ انتشار روزنامه اتیس و زندگی مطبوعاتی محی الدین انیس؛ مختصری درباره زمامداری حبیب الله (مشهور به بچه سقا) و نشریات دوره وی.

بخش چهارم

زاممداری محمدنادرشاه و روزنامه نگاری عصر وی؛ زمامداری

بخش اول

زاممداری امیرشیرعلی خان و فعالیت های مطبوعاتی سیدجمال الدین اسدآبادی و انتشار نشریه کابل و شمس النهار.

بخش دوم

زاممداری عبدالرحمن خان و اختناق مطبوعات در آن دوره؛ زمامداری امیرحبیب الله خان و احیای مطبوعات؛ انتشار سراج الاخبار و سراج الاطفال و زندگی مطبوعاتی محمود طرزی.

بخش سوم

پادشاهی امان الله خان و روزنامه نگاری عهد وی؛ انتشار روزنامه اتیس و زندگی مطبوعاتی محی الدین انیس؛ مختصری درباره زمامداری حبیب الله (مشهور به بچه سقا) و نشریات دوره وی.

بخش چهارم

زاممداری محمدنادرشاه و روزنامه نگاری عصر وی؛ زمامداری

با آن که به نظر می‌رسد در تهیه و تدوین کتاب تاریخ و روزنامه‌نگاری افغانستان کوشش فراوانی صورت گرفته، ولی با مطالعه آن در می‌یابیم که این کتاب معایب زیادی دارد که در ذیل نمونه‌هایی از آن را ذکر می‌کنیم.

الف. با مراجعه به مستندات کتاب، مشاهده می‌شود که مآخذ بیشتری می‌توانست مورد استفاده مؤلف کتاب قرار گیرد که به دلیل غفلت و یا عدم دسترسی به آنها، تا حدودی از بار علمی و دقت لازم در تألیف کتاب کاسته شده است. از آن جمله:

۱. از آنجا که بخش قابل توجهی از مطالب کتاب به احزاب و جریانات سیاسی افغانستان اختصاص داده شده، بجا بود که از کتاب شناسنامه احزاب و

می‌توانست در بخش ششم کتاب مورد استفاده قرار گیرد.

۴. کتاب مطبوعات افغانستان در دهه اول استقلال نوشته محمدکاظم آهنگ (کابل، ۱۳۶۹) و مقاله «سابقه و آغاز ژورنالیسم در افغانستان» نوشته عبدالرؤف بینوا (مجله آریانا، چاپ کابل) و کتاب‌ها و مقالات گوناگون دیگری که می‌توانست در این کتاب مورد استفاده قرار گیرد، نادیده گرفته شده‌اند.

ب. در این کتاب اطلاعات نادرست بسیاری درباره موضوعات مختلف درج شده که با رعایت ایجاز به چند مورد اشاره می‌شود:

۱. میرزا ملکم‌خان را که یکی از نویسندگان و روزنامه‌نگاران به نام ایرانی است به عنوان یکی از نویسندگان مشهور

■ شاید نخستین کتابی که ویژه جراید افغانستان منتشر شده، کتاب معرفی روزنامه‌ها، جراید [و] مجلات افغانستان باشد که در سال ۱۳۴۱ در ۱۴۷ صفحه انتشار یافته است.

■ از جمله تازه‌ترین کتاب‌هایی که در خصوص مطبوعات افغانستان به چاپ رسیده، کتاب تاریخ و روزنامه‌نگاری افغانستان است که توسط دکتر محمد حلیم تنویر، مؤسس ماهنامه البدر تألیف و تدوین شده است.

جریانات سیاسی افغانستان نوشته بصیراحمد دولت‌آبادی (چاپ قم، ۱۳۷۱) که با دقت قابل تحسینی درباره هریک از جریانات سیاسی مطالبی بیان کرده، استفاده می‌شد.

۲. بخشی از مجله در دری چاپ مشهد، شماره ۶-۸ (تابستان، خزان و زمستان ۱۳۷۷) به روزنامه‌نگاری افغانستان اختصاص داده شده است. در صورتی که این شماره مورد استفاده قرار می‌گرفت، می‌توانست بخشی از کمبودهای کتاب را جبران کند.

۳. کتاب وسایل ارتباط جمعی جمهوری دموکراتیک افغانستان نوشته جلیل دانش (کابل، ۱۳۶۴) که نشریاتی را که در عهد حکومت‌های کمونیستی در افغانستان انتشار یافته، معرفی می‌کند

هندی معرفی کرده و در این خصوص گوید: «سیدافغان [سیدجمال‌الدین اسدآبادی] با یکی از نویسندگان مشهور هندی به نام ملکم‌خان، روزنامه (ضیاء‌الخاقین) را منتشر نمود.»^۵

۲. شاه عبدالعظیم را مکانی در شهر قم تصور کرده و نوشته است: «همزمان با آن، کشته شدن ناصرالدین شاه به ضرب گلوله میرزای کرمانی یکی از شاگردان سید شاه عبدالعظیم در شهر قم، موقعیت سید را در ترکیه بیشتر بحرانی ساخت.»^۶

۳. علی‌رغم این که نویسندگان و محققین درباره انتشار نشریه‌ای به نام کابل توسط سیدجمال‌الدین اسدآبادی تردید دارند و از جعلی بودن این عنوان سخن به میان آورده‌اند،^۷ نویسنده کتاب باز هم تلاش کرده است تا سیدجمال‌الدین را

ناشر نشریه‌ای به نام کابل معرفی کند: «سید افغانی [سیدجمال‌الدین اسدآبادی] برای نخستین بار نشریه‌ای را به نام (کابل) در کابل چاپ نمود... از نشریه کابل نشانی به جای نمائنده است ولی با نشر این جریده می‌توان آغاز روزنامه‌نگاری را به ابتکار سید افغانی در افغانستان دانست.»^۸

۴. پایان کار نشریه ۲۳ ثور را پس از ۳۰ شماره در سال ۱۹۸۱ م، ۱۳۶۰ ش اعلام نموده است^۹ و حال این که قدر مسلم این است که از این نشریه تا شماره ۴۱ (قوس ۱۳۶۳ / نوامبر ۱۹۸۴) منتشر می‌شده است.

۵. سال تأسیس نشریه وفا را که در پیشاور توسط انجمن نویسندگان افغانستان آزاد انتشار می‌یافت، سال ۱۳۶۵/۱۹۸۶ م اعلام نموده و از ادامه انتشار آن خبر داده است.^{۱۰} در حالی که «انجمن نویسندگان افغانستان آزاد» در سال ۱۳۶۹ در پیشاور شروع به فعالیت کرده و از سال ۱۳۷۱ نشریه وفا را منتشر کرد و آخرین شماره آن نیز یعنی شماره ۴۵-۴۸ در ۱۰ جدی (دی) ۱۳۷۶ انتشار یافت و پس از آن این نشریه با نام آزاد افغانستان فعالیت خود را آغاز کرد و ناشر آن نیز «مرکز مطالعات افغانستان» اعلام شد.

۶. سال تأسیس نشریه «افغانستان آزاد» را سال ۱۳۷۱ ش اعلام کرده است^{۱۱} و حال آن که شماره اول این نشریه در تاریخ حمل (فروردین) ۱۳۷۷ انتشار یافته است.

۷. سال تأسیس نشریه آریانا را که در مشهد توسط دکتر هاشم عصمت‌اللهی انتشار می‌یافت، سال ۱۳۶۷/۱۹۸۸ ثبت نموده است^{۱۲} در حالی که شماره اول آن در زمستان ۱۳۷۶/۱۹۹۸ منتشر شده است.

۸. مؤلف این کتاب به این دلیل که عبدالحکیم طیبی از ماه حمل (فروردین) ۱۳۶۰ ش برابر با مارچ ۱۹۸۱ فصلنامه‌ای به نام «عروة الوثقی» را به زبان عربی و انگلیسی در ژنو منتشر کرده است؛ آن را دوره دوم مسجله عروة الوثقی که سیدجمال‌الدین اسدآبادی در لندن منتشر

در پرتو وحی الهی
 ...بگو (ای محمد) من هیچ پاداشی از شما برسانتمه درخواست نمی کنم جز دوست داشتن تو بگویم
 حیدر سوری ۲۴

ان الحسین مصباح الهدى وسفينة النجاة

حسین چراغ هدایت و کشتی نجات است

ماهیت انقلاب امام حسین علیه السلام
 ماهیت انقلاب امام حسین علیه السلام، از دیدگاه فقهی و فلسفی، در واقع یک انقلاب اجتماعی و سیاسی است که در پی برپایی حکومت اسلامی و تحقق عدالت است. این انقلاب در پی مبارزه با ظلم و ستم و برپایی حکومتی است که بر اساس احکام الهی بنا شده است.

زندگی نامه انسان
وازسته عارف
مجاهد استاد شهید
عزیز الله (مجتهد)
 در ص ۱۴

برای حل بحران افغانستان باید لویه جرگه دایر و شهرکابل غیر نظامی گردد
 بعضی از سران مجاهدین ... این اثر را تدوین کرده است. این مطلب را بنیاد مجاهدین افغانستان و همچنین آقایان باغلی، محسن خورشید، و رئیس شورای ولایتی سرنگان حرکت اسلامی افغانستان طی مصاحبه ...

مطالبات افغانستان پروان

مطالبات افغانستان پروان ... این کتاب به بررسی مسائل و مشکلات افغانستان می‌پردازد و راهکارهایی برای حل آنها ارائه می‌دهد.

طالبان بیکار دیگر مشکل آفرینند

مذاکرات صلح اسلام آباد که در دل هر افغان ما امید آورده بود، با پایان غیرمنتظره آن در صبح ۱۳ خرداد، شکست اسلام آباد که در پی تلاش های آقای اجنجر ابراهیمی ...

نماینده گئی های حرکت اسلامی افغانستان در شهر های مختلف آمریکا فعال شد

واشنگتن، نمایندگانی که برای حرکت اسلامی افغانستان در شهر های مختلف آمریکا فعال شده اند، در جریان سفر خود ...

پرتویچه محاصره اقتصادی طالبان: یکصد نفر در مناطق مرکزی کشور جان خود را از دست دادند

در منطقه فغی بیلا میزند اما طالبان هنوز هم به ادامه محاصره ...

آیام دانشورای هجرتی به شمال از بیابانی آباد و بولجری دره، جلگه خنر نابودی و تپان زبانه خنر الهی را ازین بره.

صص ۷۷-۸۰، ش ۴ (اسد، سنبله ۱۳۴۸)، صص ۶۰-۶۷.
 ۳. سیر زورنالیزم در افغانستان، محمدکاظم آهنگر، به اهتمام: قی عارفی، افغانستان، کابل، انجمن تاریخ و ادب افغانستان آکادمی، ۱۳۴۹ ش، ۲۴۶ ص.
 ۴. تاریخ و روزنامه نگاری افغانستان، ص ۱.
 ۵. ص ۲۱، همچنین رک: ص ۳۱
 ۶. ص ۲۴.
 ۷. محمدکاظم آهنگر در کتاب سیر زورنالیزم در افغانستان (صص ۳-۲)، پس از بیان این مطلب که آقای عبدالحی حبیبی از رجال علمی و برجسته افغانستان نیز اعتقادی به وجود نشریه ای به نام کابل نداشته، یادآور این نکته شده است که:

«نویسنده این سطور هم مدتی در جستجوی مدارک و اسناد تحریری راجع به مطبوعات کشور میباشم، به کدام اثر مستندی برخورد کرده است که وجود چنین اخباری را ثبت کرده باشد. شاید هم علت چنین یک سوء تفاهم را در ذیل بتوان قدری روشن نمود.
 از قرار ملاحظه شماره های دهم و یازدهم سال اول شمس النهار، نام این جریده به قسم (شمس النهار کابل) درج شده است. وجود کلمه کابل توأم با نام این جریده، شاید علت شده باشد که به عوض اصل نام آن (شمس النهار)، مردم آن را (اخبار کابل) و یا (جریده کابل) بخوانند و بالتبعیه در سال های ... در اثر این سهوا و استعمال، نزد محققان فکری ایجاد شده باشد که گویا به نام کابل هم اخباری نشر می گردید.
 ۸. تساریخ و روزنامه نگاری افغانستان، ص ۱۳، همچنین رک: ص ۳۳.
 ۹. ص ۲۲۶.
 ۱۰. ص ۵۰۵.
 ۱۱. ص ۴۷۲.
 ۱۲. ص ۴۶۸.
 ۱۳. صص ۳۰-۳۲، همین اشتباه را مسعود برزین در کتاب شناسنامه مطبوعات ایران (ص ۳۲۷) در خصوص مجله کاوه انجام داده است. وی مجله کاوه چاپ مونیخ را که توسط آقای محمد عاصمی از سال ۱۳۴۲ ش منتشر می شود دنباله مجله کاوه که تقی زاده در برلین در سال های ۱۳۴۵-۱۳۴۰ منتشر می کرد اعلام کرده است.
 ۱۴. ص ۱۸۵.
 ۱۵. ص ۴۶۷.
 ۱۶. ص ۵۸۲.
 ۱۷. ص ۵۸۲.
 ۱۸. نویسنده در صفحه ۱۸۵ از نشریه ای به نام آریانا آن هم به زبان انگلیسی و سال تأسیس ۱۳۴۰ خیر داده، ولی از معروف ترین و با ارزش ترین مجله عهد محمد ظاهر شاه یعنی مجله آریانا که نخستین شماره آن در تاریخ دلو ۱۳۲۱ ش منتشر شده غافل مانده است. این مجله تا سال ۱۳۴۵ به طور ماهانه و پس از آن به صورت دو ماهانه و بعداً هر سه ماه یک شماره انتشار یافته و در سال ۱۳۵۷ با انحلال انجمن تاریخ افغانستان از حرکت باز ایستاده است ولی بعدها در سال هایی که حکومت هایی کمونیستی در افغانستان سطره داشته اند مدتی به شکل فصلنامه از طرف آکادمی علوم افغانستان به دو زبان دری و پشتو انتشار یافته است.

اشتباهات تاپیی کتاب فراوان است که بیان یکایک آن در حوصله این نوشتار نیست. در پایان نیز به این نکته اشاره می شود که بخش دهم کتاب به «دوره طالبان» اختصاص داده شده (صص ۶۲۰-۶۴۴) و بیشترین صفحات آن در معرفی گروه طالبان و حمایت تلویحی و بعضاً صریح از این جریان نوشته شده و البته چنین می نماید که نویسنده کتاب از حمایت های مادی و معنوی گروه طالبان نیز برخوردار بوده باشد. در این بخش بیش از چند صفحه به «مطبوعات و رسانه های گروهی دوره طالبان» اختصاص داده نشده (صص

۶۴۰-۶۴۴) که این نیز به دلیل تعطیلی گسترده مطبوعات و رسانه های گروهی در دوره طالبان است. □
 پی نویس ها
 ۱. معرفی روزنامه ها، جراید [و] مجله های افغانستان، غلامرضا سابل هروی، افغانستان، پروان، ۱۳۴۱، ص ۱۴۷. این کتاب مشتمل بر معرفی ۱۰۸ نشریه چاپ افغانستان است که بیش از ۸۰ عنوان آن به زبان دری [فارسی] است.
 ۲. سابقه و آغاز زورنالیزم در افغانستان، عبدالرؤف بینوا، آمده در مجله آریانا، چاپ افغانستان، کابل، سال ۱۳۴۱، ص ۳ (جوزا، سرطان ۱۳۴۷)، صص ۱۵۹-۱۵۸، ش ۴ (اسد، سنبله ۱۳۴۷)، صص ۸۳-۷۷، ش ۵ (میزان، عقرب ۱۳۴۷)، صص ۳۹-۴۳، ش ۶ (فوس، جدی ۱۳۴۷)، صص ۸۲-۹۲، سال ۲۷، ش ۳ (جوزا، سرطان ۱۳۴۸،